

N:o 18.

Ank. till Riksd. kansli den 7 maj 1895, kl. 3 e. m.

*Första Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 10,
i anledning af väckt förslag om skrifvelse till Kongl.
Maj:t med begäran om utredning och förslag i fråga om
förändradt och förbättradt pensioneringssätt för sjöfolk
och deras hustrur.*

I en inom Andra Kamraren väckt motion, n:o 154, föreslår herr *J. E. Behmer*, »att Riksdagen behagade besluta aflåtande till Kongl. Maj:t af en skrifvelse med begäran, att Kongl. Maj:t tager om hand och utreder frågan om förändradt och förbättradt pensioneringssätt för sjöfolk och deras hustrur samt med förslag derom inkommer till en blifvande Riksdag».

Till förklaring af, att ett sådant förslag nu framstälts, ehuru Kongl. Maj:ts proposition till innevarande Riksdag om lag angående försäkring för beredande af pension vid varaktig oförmåga till arbete innehåller en antydning om, att Kongl. Maj:t redan har för afsigt att framdeles taga frågan om sjöfolks pensionering om hand, anför motionären, att »de förhållanden, som för närvarande existera angående sjöfolks pensionering, ovilkorligen tarfva snar förbättring, hvilket framgår af, utom annat, det faktum, att en allmän rörelse i denna rigtning pågår inom landets sjöfartsidkande befolkning».

Såsom stöd för behovet af förbättrad pensionering för sjöfolk anför motionären, att det understöd, som sjömän kunna erhålla från sjömanshuskassorna, till hvilka de under sin arbetstid få betala afgifter, är mycket ringa och icke utdelas efter någon bestämd plan, utan »vid särskilda öm-

mande omständigheter såsom fattighjelp», samt att i handelsflottans pensionsanstalt blott finnas 170 pensionsrum å 160 kr. för 1:sta klassen (befälhafvare med examen) och 780 pensionsrum å 60 kr. för menige män bland sjöfolket.

Ett medel att »jembörelsevis lätt» åstadkomma en förbättring i denna pensionering anser motionären erbjudas af »de rätt betydande kassor, som redan nu finnas för ändamålet tillgängliga», hvarmed han förmodligen afser de af sjömanshusen och handelsflottans pensionsanstalt handhafda kassorna. Han synes sålunda åsyfta en förändring i dessa kassors förvaltning, men har härom icke framställt något bestämdt förslag, utan endast framkastat såsom *en* möjlighet »att staten med öfvertagande af dessa kassor och med erhållande af något högre afgifter från de sjöfarande samt antagligen derutöfver något tillskott från Riksdagen ombesörjer pensionerna, som då böra ställas till antal och storlek tillräckliga».

Andra Kammarens andra tillfälliga utskott, som afgifvit utlåtande i ämnet, anför följande:

Enligt den nya arbetareförsäkringskomiténs den 30 mars 1883 afgifna utlåtande och förslag skulle personer hörande till besättning å svenska fartyg samt de befälhafvare å sådana fartyg, hvilkas årslön ej uppginge till 1,800 kr., anses innehafva försäkringspliktig anställning och sålunda åtnjuta den pensionsrätt, som stadgas i af nämnda komité framställda lagförslag, såsom det vill synas med bibehållande af den särskilda pensionering, som nu förefinnes för denna yrkesklass. I sitt den 30 oktober 1894 afgifna utlåtande öfver komiténs förslag afstyrkte emellertid kommerskollegium den föreslagna allmänna arbetareförsäkringens utsträckning jemväl till sjöfolket, emedan det pensionsmärkesystem, hvarpå denna hvilar, svårligen låte sig tillämpa på personer med så rörligt yrke som sjömän, och på grund häraf uteslöt också Kongl. Maj:t ur sin proposition till innevarande Riksdag om försäkringslag hvad komiténs förslag innehöll om försäkring af sjöfolk. Den allmänna rörelse för åvägbringande af ett förbättradt pensionsväsende, hvilken, såsom motionären omnämnt, pågår inom landets sjöfartsidkande befolkning, synes ej heller hafva till mål att bereda sjöfolket delaktighet i den tilltänkta allmänna arbetareförsäkringen, utan i stället att utveckla det redan befintliga särskilda pensionsväsendet för sjöfolk. Utskottet har satt sig i förbindelse med det allmänna sjömannamöte, som rörande denna fråga

sistlidne 5 mars hölls i Nässjö, samt erhållit protokoll öfver dettas beslut (se bilagan*). Af denna handling framgår, att mötet enhälligt uttalat sig för upprättandet af en allmän obligatorisk pensionsanstalt för sjömän, innefattande trenne klasser med pensioner af respektive 400, 300 och 200 kronor; att mötets flertal tänkt sig, att denna anstalt skulle få öfvertaga ej blott de fonder, som tillhöra handelsflottans pensionsanstalt, utan ock åtminstone en del sådana, som nu disponeras af sjömanshusen, mot hvilket sistnämnda beslut emellertid trenne af mötets deltagare reserverade sig; samt att mötet hoppades, att pensionskassan skulle af staten kunna erhålla årliga bidrag.

Med afseende på sjömanshusens och handelsflottans pensionsanstalts nuvarande uppgift och organisation anser sig utskottet böra meddela några upplysningar.

Grunden till *sjömanshusinrättningen* lades 1748, och enligt det nu för densamma gällande reglementet — af den 4 mars 1870 — skall ett sjömanshus finnas i hvarje stapelstad och hafva under sig ett distrikt, hvars omfattning bestämmes af kommerskollegium. Sjömanshusens uppgift är tvåfaldig, nemligen dels att befordra ordning inom handelsflottan, dels att utdela understöd åt behöfvande sjömän. De viktigaste åligganden, som i det förra hänseendet tillhöra sjömanshusen, äro: *att* föra register öfver fartyg af 20 tons dräktighet eller derutöfver, hvilkas hemort är belägen inom sjömanshusets distrikt; *att* ombestyrja inskrifning vid sjömanshuset af sjöfolk, som är kyrkoskrifvet i husets distrikt eller tjenstgör å inom detta hemmahörande fartyg, hvilken inskrifning är obligatorisk för i utrikes sjöfart användt sjöfolk, men frivilligt för sådant, som användes vid sjöfart å inrikes ort; *att* medelbart eller omedelbart hafva hand om den för sjöfart på utrikes ort obligatoriska, men för sjöfart på inrikes ort frivilliga på- och afmönstringen af fartygsbesättningar; samt *att* utföra vissa funktioner med afseende på värnpligtige sjömans inställelse till vapenöfning.

Understöden, som utgå från sjömanshusen, äro dels *årliga*, dels *tillfälliga*. Till de förra är berättigad sjöman, som behörigen erlagt sina sjömanshusafgifter, om han blir oduglig till arbete och behöfvande, samt enkor och minderåriga barn efter sådana sjömän; men dessa understöds storlek är ej stadgad, utan beror af understödstagarens behof och hvarje sjömanshus' tillgångar. År 1884 — det enda, från hvilket utskottet haft tillgång på uppgifter rörande sjömanshusens ekonomi — uppgick hela an-

*) Denna bilaga återfinnes i Andra Kammarens tillfälliga utskotts (n:o 2) utlåtande n:o 20.

talet dylika understöd till 3,504, hvaraf omkring $\frac{4}{5}$ tillfölo enkör och barn och blott omkring $\frac{1}{5}$ orkeslösa sjömän. Ungefär hälften utgjordes af småsummor af högst 20 kr., blott omkring $\frac{1}{10}$ nådde en storlek af mer än 50 kr., och endast *ett* af dessa årsunderstöd uppgick till 200 kr. Hela det utdelade beloppet var 100,620: 26 kr. Angående de tillfälliga understöden finnas inga föreskrifter. De utgå dels i mindre penningssummor, vanligen till nödlidande och kringvandrande sjömän, dels i form af omkostnader för sjukvård. Hela summan af på detta sätt utdelade medel utgjorde 1884 9,093: 07 kr.

Sjömanshusens ordinarie inkomster bestå dels i afgifter för hvarje fartyg, som från svensk hamn afgår till främmande ort, hvilka afgifters storlek beror på fartygets drägtighet (s. k. *tonafgifter*), dels i afgifter, som, då besättning å svenskt, från utländsk ort ankommande fartyg afmönstras, med vissa procent utgå af sjömännens aflöning (s. k. *hyresafgifter*). Dessutom förekomma mera tillfälliga inkomster, såsom bötesmedel, sportler, bidrag af respektive städer, o. s. v. och slutligen hafva de flesta sjömanshus betydande räntebärande fonder (år 1884 2,287,851: 02 kr.), af hvilka en del uppkommit genom donationer. Sjömanshusens inkomster, en del af sportlerna oberäknad, utgjorde 1884 273,744: 95 kr. Frånräknas härifrån de utbetalda understöden (109,713: 33 kr.), återstå sålunda 164,031: 62 kr. Derutaf lades 84,028: 98 kr. till fonderna, det öfriga eller 80,002: 64 kr. åtgick till förvaltningskostnader. Dessa uppgingo dock i sjelfva verket till öfver 100,000 kr., enär de i summan 273,744: 95 kr. ej inberäknade sportlerna (omkring 20,000 kr.) utgöra en löneförmån för de vid sjömanshusen anställda embetsmännen. Hela förvaltningskostnaden stiger sålunda till nästan lika mycket som kostnaden för sjömanshusens understödsverksamhet, och lemnar man å sido den med sportler bestridda förvaltningskostnaden och jemför den öfriga med sjömanshusens ordinarie årsinkomster, så visar det sig, att densamma (80,002: 64 kr.) uppgår till omkring $\frac{8}{9}$ af hvad tonafgifterna inbringa (93,130: 44 kr.) och betydligt öfverstiger hyresafgifternas belopp (54,974: 42 kr.). Huruvida förvaltningen genom större sparsamhet af sjömanshusdirektionerna skulle kunna göras billigare, är något som utskottet ej vågar yttra sig om, då det saknar tillfälle att i detalj undersöka, hvilket arbete i olika sjömanshus kräfvades af denna förvaltning. Då sjömanshusens administration i väsentlig mån framkallas af deras befattning med sjöfolkets inskrifning och mönstring, är den utan tvifvel till nytta för sjömännen, hvilkas förbindelser med hemlandet derigenom be-

tryggas, hvarför det kan vara billigt, att sjöfolket sjelft något bidrager till bestridande af omkostnaderna därför. Men visserligen är en del af denna administration (t. ex. befattningen med de värnpligtige) af sådan art, att den med afseende på andra samhällsklasser handhafves af statsmyndigheter och ej, såsom i detta fall, af institutioner, som underhållas genom afgifter af enskilde (redare och sjömän). Detta föranledde 1884 års arbetareförsäkringskomité, som underkastade sjömanshusinstitutionen en noggrann undersökning, att föreslå, det till bestridande af sjömanshusens förvaltningskostnader bidrag måtte lemnas af statsmedel att årligen utgå till hvarje sjömanshus med högst 40 procent af förvaltningsutgifterna, hvilket enligt komiténs beräkning skulle kräfva ett årligt anslag af omkring 30,000 kr. I detta förslag instämde den s. k. sjöfartsnäringskomitén i betänkande den 12 september 1890, och det har äfven tillstyrkts af kommerskollegium.

Handelsflottans pensionsanstalt grundades 1864. Den är helt och hållet grundad på statsanslag, så att sjömän, som i 25 år varit inskrifna på sjömanshus, under denna tid hufvudsakligen tjenstgjort å svenskt fartyg i utrikes sjöfart och uppnått behörig ålder (55 år) utan några inbetalningar från deras sida äro berättigade till pensioner, nemligen i 1:sta klassen (befälhafvare med kaptensexamen) på 160 kr., i andra klassen (befälhafvare med styrmansexamen) på 120 kr., i tredje klassen (oexaminerade befälhafvare, styrmän och maskinister) på 100 kr. och i fjerde klassen (öfrigt sjöfolk) på 60 kr., dock endast i mån af att anstaltens tillgångar det medgifva. Dessa äro emellertid så begränsade, att de pensionssökande, enligt uppgift från pensionsanstalten, inom de tre högsta klasserna nu måste vänta 4 à 5 år, innan pensionsbref för dem utfärdas. Pensionsrummens antal är nu bestämdt till 170 i hvardera af de tre högre klasserna och till 780 i den fjerde klassen. Hela den summa, som 1894 utdelades i pensioner, belöpte sig till 112,228: 34 kr. Ehuru, såsom ofvan är nämnt, sjömännen ej behöfva göra några inbetalningar till pensionskassan, kunna de dock i viss mån sägas bidra till densamma. Före 1667 egde nemligen besättningen på hvarje fartyg att fraktfritt medföra en viss qvantitet varor, som den åtminstone gjorde anspråk på att tullfritt få införa; och utgjorde den vinst, sjömännen derpå kunde skörda, en del af eller till och med hela deras lön, men i 1667 års sjölag blef denna s. k. »föring» afskaffad, mot att sjömännen tillerkändes en viss ersättning, som skulle utgå af tullmedel. Denna ersättning, som äfven kallades »föring», utbyttes vid pensionskassans inrättning mot en del af de statsanslag, hvarpå denna grundades.

År 1886 gjorde statsrevisorerna en hemställan, huruvida ej det för handelsflottans pensionsanstalt gällande reglementet borde ändras i syfte att bereda högre pensionsbelopp, och med anledning såväl häraf som af åtskilliga framställningar från sjömanskretsar om att den till sjömanshusen ingående hyresafgiften måtte utbytas mot obligatoriska afgifter till en särskild pensionering af sjöfolk uppdrog Kongl. Maj:t 1886 å 1884 års arbetareförsäkringskomité att undersöka hithörande frågor. I det utlåtande, som komitén till följd häraf den 5 december 1888 afgaf rörande såväl sjömanshusens som handelsflottans pensionsanstalt, afstyrktes hyresafgiftens borttagande från de förra och utbytande mot tvångsafgifter till en särskild pensionering af sjöfolk på den grund, att komitén ämnade framställa förslag om en för alla klasser obligatorisk ålderdomsförsäkring, och en dubbel tvångsförsäkring af sjöfolket ej kunde ifrågasättas. Komitén ansåg också såväl handelsflottans pensionsinrättning som sjömanshusen vara understödsanstalter af helt annan karakter än den tillämnade allmänna ålderdomsförsäkringsanstalten och därför vid sidan af denna kunna och böra bestå, hvarför den inskränkte sig till att föreslå vissa ändringar i gällande reglementen för sjömanshusen och handelsflottans pensionsanstalt. Öfver dessa förslag har kommerskollegium den 22 december 1892 afgifvit ett utlåtande, i hvilket bland annat föreslås genomgripande ändringar i nu gällande reglementen för sjömanshusen, men har Kongl. Maj:t ännu ej fattat beslut i ämnet. Det af 1884 års komité anförda skälet mot att en särskild obligatorisk pensionsanstalt skulle få öfvertaga sjömanshusens hyresafgifter kan åter anses hafva förfallit, sedan nämnda komités förslag om en allmän ålderdomsförsäkring ej ledt till något resultat, och Kongl. Maj:t utslutit sjöfolket ur den nu föreslagna lagen om allmän arbetareförsäkring.

Sedan utskottet härmed redogjort för de förhållanden, som synts det i främsta rummet hafva betydelse för den föreliggande frågans bedömande, går det nu att uttala sin mening angående motionärens förslag. I likhet med Kongl. Maj:t, kommerskollegium och intresserade sjömanskretsar anser utskottet, att sjömannens egendomliga yrkesförhållanden göra lämpligt, att deras pensionering skiljes från den allmänna arbetarepensioneringen och anordnas enligt särskilda grunder. Men just till följd häraf synes det också utskottet, som om denna fråga skulle kunna lösas oberoende af den allmänna pensionsfrågan och därför — i enlighet med motionärens önskan — med första bör tagas under behandling. Sjöfolkets för det

allmänna så nyttiga samhällsklass torde i mer än vanlig grad hafva behof af, att dess ålderdomsförsörjning på ett tillfredsställande sätt ordnas, ty dels är sjömannens yrke synnerligt slitande, dels medför den skarpa motsatsen mellan afspärningen ombord och det fria lifvet i hamnplatserna för honom alldeles särskilda frestelser till misshushållning, och dels torde den tillbakagång, som på senare tider inträdt i segelsjöfarten, i ej oväsentlig grad för denna klass hafva minskat tillfället att göra besparingar. På grund häraf och ehuru Kongl. Maj:t icke lärer underlåta att äfven af eget initiativ egna denna fråga nödig uppmärksamhet, synes det utskottet vara lämpligt, om Riksdagen genom att instämma i motionens syfte visade sig behjerta det aktningsvärda intresse, som sjöfolket sjelft lagt i dagen för att åt sig bereda en mera betryggande ålderdoms- och invaliditetsförsörjning. Huru detta mål bäst skall uppnås, huru stora pensionsbeloppen och pensionsafgifterna böra vara, och huruvida och i hvad mån staten bör lemna bidrag utöfver dem, som nu ingå till handelsflottans pensionsanstalt, — derom anser sig emellertid utskottet ej kunna föreslå kammaren att nu uttala sig, då för dessa frågors lösning fordras en statistisk utredning, som det ej varit utskottet möjligt att åstadkomma. Ej heller vågar utskottet fälla något omdöme angående frågan, om och i hvad mån sjömanshusens tillgångar böra öfverflyttas på en allmän pensionsanstalt för sjöfolk, ty härom torde dels utlåtanden böra införas från sjömanshusen sjelfva, dels beskaffenheten af dessas fonder behöfva utredas, så att det t. ex. blir klart, om någon del af dessa utgöras af donationsmedel, hvilka ej äro för ändamålet åtkomliga, hvilket allt utskottet hvarken haft befogenhet eller tillfälle att utföra. Deremot vill det synas utskottet, som om handelsflottans pensionsanstalt skulle kunna uppgå i den ifrågasatta allmänna pensionsinrättningen. Nämnda anstalt är visserligen nu afsedd blott för sjöfolk, som å svenska fartyg tjenstgjort i utrikes fart, men genom det uppsving, som den inrikes sjöfarten genom ångbåtskommunikationen på senare tider tagit, torde skillnaden mellan de båda sjömansklassernas yrkeställning i väsentlig mån hafva minskats.

Slutligen hemställer utskottet, att Andra Kammaren med bifall till motionen ville för sin del besluta, »att Riksdagen må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utreda frågan om förändradt och förbättradt pensioneringssätt af sjöfolk och deras hustrur och derom framlägga förslag vid en blifvande riksdag».

Vid föredragning uti Andra Kammaren af detta ärende beslöt kammaren biträda denna utskottets hemställan. Sedan detta beslut jemlikt 63 § mom. 3 riksdagsordningen delgifvits Första Kammaren, har detta ärende hänvisats till dess första tillfälliga utskott.

Första Kammarens första tillfälliga utskott, som visserligen delar den uppfattningen, att ett förändradt och förbättradt pensioneringssätt af sjöfolk och deras hustrur med det första bör komma till stånd, vill påminna derom, att denna fråga redan länge utgjort föremål för Kongl. Maj:ts uppmärksamhet, då fråga varit å bane att uti den allmänna arbetareförsäkringen äfven inbegripa sjöfolk, något som i Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående sistnämnda fråga likväl angifves såsom icke för närvarande böra ifrågakomma. Under sådana förhållande synes icke vara behöfligt att fästa Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på vigten och betydelsen af frågans snara lösning, då Kongl. Maj:t icke lärer undanskjuta densamma därför, att den ej lämpligen låter sig lösa samtidigt med arbetareförsäkringen. Motivet för en skrivelse till Kongl. Maj:t i frågans nuvarande läge skulle väl vara att meddela Kongl. Maj:t de hufvudgrunder, efter hvilka Riksdagen önskade erhålla ett förslag till dess lösning uppgjort. Då uti de angifna motiven till det af Andra Kammaren beslutade skrivelseförslaget icke lemnas annat än sväfvande uttalanden beträffande dessa grunder, torde skrivelsen i sin nuvarande form ej i afsevärd grad bidra att befordra sjömanspensioneringens lösning.

På grund af det anförda hemställer utskottet,

att Första Kammaren icke måtte biträda Andra Kammarens ofvan omförmälda beslut.

Stockholm den 7 maj 1895.

På utskottets vägnar:

JESPER CRUSEBJÖRN.